

בין מלחמת 1967 למלחמת אוסלו

אריה ארנון¹

משחזר מר ברק מקמפ דייוויד ללא הסכם נפתחה תקופה חדשה בסכסוך הישראלי פלסטיני. כשלוש השנים, יותר משבע שנים אחרי חתימת הסכם ההכרה ההדדית באוסלו, כשפג כבר הזמן הנקוב להשלמת הסכם הקבע, דחף את האזור אל מדרון חלקלק. ממשלת ישראל פירשה את הכישלון כחזרה היסטורית ל"סרבנות הערבית-פלסטינית", זו שאינה מוכנה להכרה בישראל ומאלצת אותה לחזור ולהילחם על נפשה. האלימות שפרצה חיזקה רושם זה. האמנם חזרנו ל"ישראל מושיטה ידה לשלום ושכנותיה דוחות יד זו"?

שלושים וארבע שנים לאחר כיבוש השטחים, יותר מחמישים ושלוש שנים לאחר הקמת מדינת ישראל, אנו ניצבים מחדש מול שורשיו של הסכסוך המאיים להמשיך ולכלות חיים רבים בשני העמים. ממשלת ישראל, באמצעות דובריה השונים, עושה הכל כדי לשכנע את המחנה היוני כי אין ברירה: "אחים אל הדגל" הם אומרים, "אנו הצענו והם סרבנים".

בסכסוך בינינו ובין שכנינו אין פתרונות פשוטים כשם שאין צדיקים גמורים ורשעים מוחלטים. שני העמים רואים בחבל הארץ שבין הירדן לים את מולדתם. בצד יחסי בסיסי דומה למולדת הקטנה בשטחה, קיימים בין שני הצדדים הבדלים חשובים ואסור להתעלם מהם: היהודים-הישראלים, ברובם, חזרו לארץ בה ישבו כבר הפלסטינים-הערבים; היהודים הגשימו את חלום עצמאותם ב-1948, הפלסטינים עדיין לא זכו לריבונות. הישראלים בנו כלכלה המצטרפת אל העולם הראשון, הפלסטינים חיים במעמקי העולם השלישי.

באוסלו היה נדמה כי לאחר ויכוחים פנימיים קשים בשני העמים, שבהם הערכות על יחסי הכוחות בין הצדדים מילאו תפקיד חשוב, אימץ הרוב בשני הצדדים, לא תמיד בשמחה אבל בהשלמה, מסקנה קשה: רק פשרה פוליטית הגונה תואמת את האינטרסים החיוניים. אך אינטרסים אלה לא הוגדרו היטב על ידי שני הצדדים ב-1993. בקמפ דייוויד, שבע שנים מאוחר יותר, נכשל הניסיון להסכים מהי פשרה ראויה. עתה, לפני שיהיה מאוחר מדי, חשוב להסכים על הפשרה ההיסטורית, זו שתשקף את האינטרסים החיוניים: עצמאות, ריבונות ובטחון לפלסטינים בגדה המערבית, ברצועת עזה ובירושלים הערבית. עצמאות, ריבונות ובטחון לישראל בתחומי הקו הירוק ובירושלים היהודית. פתרון זה תואם לעובדה הבסיסית - בארץ אחת קטנה חיים שני עמים. הם חייבים לחלוק בה ולהגשים את ריבונותם כל אחד בחלקה. סוגיות ההסדר האחרות, ובראשן זו הנוגעת לפליטים, צריכות לצאת מנקודת המוצא הזו.

ב-1948 כשבע מאות אלף פלסטינים, שחיו בתחומי מה שעתידי להיות שטח מדינת ישראל, היו לפליטים. הויכוחים על נסיבות היווצרות בעיית הפליטים עדיין חיים וכנראה יימשכו. ב-1967 הוחרפה בעיית הפליטים, חלק מתושבי הגדה המערבית היו לעקורים, חלקם מפליטי 1948 שנאלצו לנדוד שוב. מספרם של הפליטים וצאצאיהם כיום, על פי האו"ם, כארבעה מיליון. קימות מספר דרכים לפתרון, כולן אינן פשוטות ומחייבות אותנו, הישראלים, להתבונן באומץ לב בעברנו.

פתרון פשוט יחסית, בו תומכים כמעט כל אלה המתנגדים לקיומה של ישראל ומכאן גם לפשרת "שתי המדינות", ממליץ להחזיר את הפליטים וצאצאיהם למקומות יישוביהם ההיסטוריים. מכיוון שאלה אינם קיימים ברובם ואם כן, הם מיושבים ביהודים, מסכימים גם רבים מתובעי זכות השיבה כפשוטה, לחזרה אל קרבת הכפרים המקוריים. כלומר, בשם הריאליזם וכן בשם אי יצירת עוול חדש, חייבים להתפשר.

תפיסת הפתרון הפוליטי בין שני העמים במסגרת של "שתי מדינות" מנכיחה גם דרך אפשרית אחרת לפתרון בעיית הפליטים. שתי מדינות הלאום, ישראל ופלסטין, תוכלנה לקלוט בתחומיהן את מי שיחפצו לקלוט. ישראל, וביחד עימה העולם העשיר כולו, יתרמו משאבים לפתרון נאות לפליטים, בין אם

¹ פרופ' לכלכלה באוניברסיטת בן-גוריון ומראשי "שלום עכשיו".

בפלסטין, בין אם בארצות אחרות. לתוך ישראל יוכלו לחזור מספר מוסכם ומוגבל של פליטים, שיסכימו לחיות תחת ריבונותה של ישראל. בהסכם בין שתי ההנהגות יובהר כי אין לצדדים יותר תביעות אלה לאלה. במובן מסוים שני הצדדים ייפרדו מחצי מולדת; ישראל תיפרד מההתנחלויות ושאיפות לריבונות בשטחים הכבושים ופלסטין תיפרד משאיפות לחזרה גורפת לישראל גופא.

שלושים וארבע שנים אחרי מלחמת 1967, כשאנו חוששים מפני נפילה מחדש לתהום המלחמה הכוללת, האם אין זה דמיוני לחשוב על מסגרת להסכם כולל? אולי, אך המלחמה שעלולה לגרוף את כולנו לתוכה מחייבת לנסות לדמיין את הפתרון אליו נגיע כשידמו התותחים. שתי המדינות המוצעות כאן הן הפתרון היחיד ששני הצדדים יכולים לקבל כמענה לתביעותיהם הבסיסיות. תוכנית כזו לא הוצעה לצד השני בקמפ דייויד ולכן גם לא "הוכח" כי אין פרטנר. האם ממשלת ישראל הנוכחית, זו שקוראת לנו לדגל, מוכנה לתמוך בפתרון כזה? אם לא, סרבני השלום נמצאים גם בממשלתנו.